

Advies over de aanloopfase in dual leren

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
BE-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99

www.vlor.be
info@vlor.be

Wijs beleid door overleg

Advies op eigen initiatief

Uitgebracht door de Raad Secundair Onderwijs op 19 april 2018 met eenparigheid van stemmen.

Vorbereiding: commissie Onderwijs-Arbeidsmarkt op 21 februari 2018 en op 21 maart 2018 onder voorzitterschap van Mil Kooyman en Sonja Buts

Werden geconsulteerd: de Raad Secundair Onderwijs op 8 maart 2018 en de commissie Leerlingenbegeleiding op 9 maart 2018

Dossierbeheerder(s): Koen Stassen en Marleen Colpin

1 Situering

Door de invoering van duaal leren vanaf 1 september 2019 dooft het stelsel van leren en werken uit. Dat betekent dat ook het persoonlijk ontwikkelingstraject, het voortraject en het brugproject niet langer zullen bestaan. Voor de leerlingen die momenteel in één van deze drie fasen terecht komen, zal er een ander aanbod uitgewerkt worden. Deels door de uitwerking van de aanloopfase, deels door de uitbreiding van de naadloos flexibele trajecten (NAFT).

In het voorontwerp van decreet over het duaal leren en de aanloopfase werd de aanloopfase al voorzien, maar nog niet geconcretiseerd. De Vlor vroeg in zijn advies dan ook meer duidelijkheid, want op belangrijke aspecten als de precieze doelgroep of het organisatiemodel was er nog geen zicht.¹ Begin februari werd een eerste tekst besproken met een aantal stakeholders.² De Vlor werd niet formeel om advies gevraagd, maar vindt het wel belangrijk zich hierover uit te spreken in opvolging van zijn eerdere adviezen over duaal leren en de aanloopfase.

2 Doelgroep van de aanloopfase

Met de aanloopfase wordt het gemoderniseerd onderwijsaanbod voor het gewoon secundair onderwijs vervolledigd. Een belangrijke vraag is dan ook of alle jongeren in het gewoon onderwijs terecht kunnen in een passend onderwijsaanbod. Door deze vraag te stellen komen we automatisch terecht bij de doelgroep van de aanloopfase.

De aanloopfase mikt volgens de nota op jongeren die gemotiveerd zijn om te leren op de werkplek, maar nog niet beschikken over voldoende competenties om dit leren op een werkplek aan te vatten. De doelgroep strekt zich uit over jongeren van 15 tot (in principe) 25 jaar. De aanloopfase kan zich zowel in de tweede als derde graad situeren.

Het gaat dus om jongeren die arbeidsbereid zijn maar nog niet arbeidsrijp. In het decreet betreffende duaal leren en de aanloopfase worden hiervoor deze definities gebruikt:

- Arbeidsbereid: gemotiveerd om te leren en te participeren op de werkplek.
- Arbeidsrijp: competent om te leren en te participeren op de werkplek.³

Voor de Vlor is het belangrijk dat de doelgroep van de aanloopfase goed afgebakend wordt. Dat is een voorwaarde om ervoor te zorgen dat er geen oneigenlijk gebruik van wordt gemaakt, en is ook nodig om een duidelijk kader te ontwikkelen.

In de nota wordt aangegeven dat jongeren die niet-arbeidsbereid en niet-arbeidsrijp zijn naar het voltijds onderwijs kunnen gaan. Daarnaast is er voor een beperkte groep ook een onderwijs-welzijnstraject via de NAFT mogelijk.

¹ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Advies over het voorontwerp van decreet duaal leren](#), 12 oktober 2017.

² <https://assets.vlor.be/www.vlor.be/attachment/Nota%20aanloopfase.pdf>

³ <http://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1383725>

De Vlor vreest echter dat een groep jongeren die wel arbeidsrijp en arbeidsbereid is, niet terecht zal kunnen in duaal leren. Redenen hiervoor kunnen zijn: een gebrek aan leerwerkplekken, een verdringing van de huidige doelgroep van leren en werken ten voordele van 'sterkere' leerlingen uit het huidige bso en tso en het niet vinden van een werkplek omwille van discriminatie van welke aard ook. In zijn advies over de eerste conceptnota duaal leren heeft de Vlor hierover zijn bezorgdheid al uitgesproken.⁴ Voor deze doelgroep zijn de aanlooffase en NAFT niet bestemd en is oriëntering naar het voltijds onderwijs niet altijd een optie. Alles moet in het werk gesteld worden om te voorkomen dat deze groep jongeren ongekwalificeerd het onderwijs verlaat.

De raad vraagt daarom uitdrukkelijk om ervoor te zorgen dat alle jongeren die arbeidsbereid en arbeidsrijp zijn en kiezen voor een duaal traject, kunnen instromen in duaal leren. Dat betekent in de eerste plaats dat er voldoende leerwerkplekken moeten zijn voor alle jongeren. Daarom moet er ingezet worden op sensibilisering en mobilisering van werkgevers voor duaal leren. De raad vraagt dan ook met aandrang dat werkgevers open staan voor alle jongeren, ook leerlingen met een functiebeperking of een andere afkomst. Daarnaast is het belangrijk om sterk in te zetten op de didactische vaardigheden van mentoren zodat ze gepaste ondersteuning kunnen geven. Indien nodig moet er echter ook kunnen opgetreden worden tegen discriminatie van welke aard ook. Daarnaast moeten de bestaande maatregelen zoals het gebruik van de intensieve begeleiding alternerend leren (IBAL) en de mogelijke uitbreiding van de periode waarin een jongere een leerwerkplek moet vinden tot 40 dagen, uitgeput worden.

Om te voorkomen dat jongeren die geen leerwerkplaats vinden binnen de voorziene tijd, automatisch worden doorverwezen naar de aanlooffase, is het belangrijk om telkens goed na te gaan waarom een leerling geen leerwerkplek vindt. Is er een gebrek aan leerwerkplekken (bv. in een bepaalde regio, door de economische conjunctuur of door de keuze van het aanbod duale opleidingen) of is de leerling niet klaar om een duaal traject aan te vatten? De aanlooffase mag geen 'wachtkamer' worden voor jongeren zonder leerwerkplaats.

Als blijkt dat een groep jongeren ondanks alle inspanningen geen plaats vindt in het duaal leren maar behoefte heeft aan een traject buiten het voltijds onderwijs, moet er nagedacht worden over een meer flexibele invulling van de schoolcomponent zoals dat nu al gebeurt in het dbso. Daar is er meer ruimte voor de uitwerking van individuele trajecten.

Een goede afbakening van de doelgroep van de aanlooffase en de uitbouw van een gepast aanbod voor elke leerling moet ervoor zorgen dat de aanlooffase geen wacht- of eindstation wordt voor een deel van de huidige doelgroep van leren en werken. Daarnaast vindt de Vlor het ook belangrijk dat niet elke jongere die niet arbeidsbereid en niet arbeidsrijp is, doorverwezen wordt naar de NAFT. Ook deze doelgroep moet duidelijk afgebakend worden en mag niet beschouwd worden als de onderste trede van de waterval.

Voor +18-jarigen is het belangrijk dat in de trajectbegeleiding ook de mogelijkheden in het volwassenenonderwijs niet vergeten worden. De flexibiliteit en aanpak in het volwassenenonderwijs kunnen voor sommige jongeren meer geschikt zijn dan trajecten in het voltijds onderwijs.

⁴ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Advies over de conceptnota duaal leren](#), 12 maart 2015, p. 11

3 NAFT

Hoewel de NAFT geen onderdeel zijn van de nota over de aanloopfase, zijn ze er wel nauw mee verbonden. Daarom wil de Vlor twee bezorgdheden herhalen:

- De leden vinden het goed dat leerlingen uit het voltijds onderwijs toegang krijgen tot de NAFT, maar vrezen dat er onvoldoende plaats zal zijn voor huidige doelgroep. Het is goed dat de ondersteuning zich niet moet beperken tot individuele leerlingen, maar zich ook op klas- of schoolniveau kan richten. Hoewel het budget van de korte en lange time-out, de POT's en voortrajecten wordt samengevoegd voor de NAFT, heeft de Vlor vragen bij de financiële haalbaarheid van de uitbreiding van de NAFT. Zal het budget wel toereikend zijn?
- De NAFT worden overgeheveld naar het IVA Jongerenwelzijn. Daardoor vallen de Onderwijs-Welzijnstrajecten niet meer onder de bevoegdheid van het beleidsdomein Onderwijs. Ze maken nochtans een belangrijk onderdeel uit van een aanbod dat tegemoet wil komen aan de noden van alle leerlingen. Daarom stelde de Vlor in zijn advies over OD XXVIII voor om inspraak van het beleidsdomein Onderwijs in de verdeling en aanwending van de middelen voor de NAFT te verankeren.⁵

Tot slot vindt de Vlor het belangrijk dat de toeleiding naar de NAFT gebeurt door de clb's vanuit een holistische benadering.

4 Duaal leren in de tweede graad

In de nota over de aanloopfase wordt het principe van duaal leren in de tweede graad voor het eerst concreet uitgewerkt. Er wordt een koppeling gemaakt met een onderwijskwalificatie van niveau 2. Dit is deels een antwoord op de vraag van de Vlor naar een aanbod voor een specifieke groep leerlingen die nu in het stelsel van leren en werken terecht kunnen.⁶ Voor hen kan het nuttig zijn om een aantal opleidingen aan te bieden in de tweede graad waar het mogelijk is om een BK of OK van niveau 2 of delen ervan te behalen. Het principe van een koppeling van een BK aan elke arbeidsmarktgerichte opleiding in de tweede graad, zoals opgenomen in artikel 14 van het decreet over de kwalificatiestructuur, deelt de Vlor echter niet. Los van het feit of er voldoende BK's kunnen uitgewerkt worden die passen in de voorbereiding van een opleiding in de derde graad, staat dit principe haaks op het concept van een bredere tweede graad. Een arbeidsmarktgerichte onderwijskwalificatie in de tweede graad wil de raad dus voorbehouden voor een beperkte groep leerlingen die nu vooral terug te vinden is in het dbso en de leertijd.

Het is belangrijk dat die leerlingen de onderwijsdoelen op hun eigen tempo kunnen behalen. De voortgang op niveau van de beroepsgerichte vorming kan daarbij verschillen van die van de algemene vorming. Hiervoor moet de huidige flexibiliteit van het dbso in het uitreiken van kwalificaties en deelkwalificaties behouden blijven. De mogelijkheid om modulair te werken, die werd ingeschreven in het decreet duaal leren, is daarvoor heel belangrijk.

⁵ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over onderwijsdecreet XXVIII](#), 25 januari 2018, p. 5

⁶ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Advies over het voorontwerp van decreet duaal leren](#), 12 oktober 2017, p. 4

Daarnaast vraagt de raad om goed te onderzoeken wat de condities zijn om duaal leren in een tweede graad succesvol te implementeren. De lessen die getrokken worden uit de opleidingen van het tijdelijk project 'Schoolbank op de werkplek' zijn niet noodzakelijk te transfereren naar de tweede graad. Daarenboven betreurt de Vlor dat er, ondanks zijn expliciete vraag, geen opleidingen van de tweede graad werden opgenomen in het tijdelijk project.⁷

5 Toeleiding en screening

In principe krijgt elke jongere die in aanmerking komt voor de aanloopfase een advies over een eventuele inschrijving in duaal leren (dual traject of aanloopfase). Daarbij worden arbeidsbereidheid en arbeidsrijpheid in overweging genomen. Na de inschrijving in duaal leren is er een screening voorzien die zal bepalen voor welk traject een leerling in aanmerking komt. Uit de tekst blijkt niet duidelijk hoe het advies van de klassenraad, de toeleiding en de screening zich tot elkaar verhouden. Er moet bijvoorbeeld zo veel mogelijk vermeden worden dat een leerling van de klassenraad het advies krijgt om zich in te schrijven voor de aanloopfase, maar dat uit de screening blijkt dat hij zich niet mag inschrijven.

De Vlor vindt het belangrijk dat er bij de leerlingen die zich inschrijven in duaal leren niet automatisch wordt aangenomen dat ze arbeidsbereid zijn. De focus van de screening ligt nu vooral op arbeidsrijpheid, maar de raad is ervan overtuigd dat ook arbeidsbereidheid moet meegenomen worden.

Een belangrijk uitgangspunt voor de screening is dat het geen momentopname mag zijn en moet passen binnen het geheel van het handelingsgericht traject dat tot dan toe is gelopen. Het resultaat van een screening via een gevalideerd instrument mag dan ook niet te absoluut geïnterpreteerd worden. Te meer daar de jongeren in volle ontwikkeling zijn. De uitkomst van de screening zou in principe geen verrassing mogen zijn voor ouders en leerlingen.

Bijkomend schuift de Vlor voor de screening de volgende uitgangspunten naar voren: transparante criteria hanteren; gemotiveerde beslissingen nemen; een beroepsprocedure voorzien; de betrokkenheid van de leerling inbouwen; het bindende karakter van de screening geldt enkel voor die aanbieder die de screening heeft afgenomen.

In vroegere adviezen over trajectbegeleiding in leren en werken heeft de Vlor altijd gevraagd naar meerdere gevalideerde screeningsinstrumenten. De voorgestelde toolbox komt hieraan tegemoet. De instrumenten uit de toolbox moeten kosteloos ter beschikking gesteld worden van de aanbieders. De raad vraagt om bij de ontwikkeling van de gevalideerde instrumenten talige of culturele bias zoveel mogelijk uit te sluiten.

6 Aanbieders en organisatoren

De Vlor is tevreden dat zowel CDO's, als de Syntra en voltijdse scholen de aanloopfase kunnen aanbieden. Ze kunnen daarbij ondersteund worden door organisatoren. De regionale dynamiek

⁷ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Advies over het voorontwerp van decreet duaal leren](#), 12 oktober 2017, p. 2

zal sterk bepalen welke aanbieders de aanlooffase effectief zullen aanbieden en welke rol de organisatoren daarin spelen.

Voor de aanbieders en organisatoren schuift de Vlor deze uitgangspunten naar voor:

- De binding van de jongeren met de school moet centraal staan. Zeker in de aanlooffase. Dat betekent dat maximaal vermeden moet worden om jongeren (voor korte periodes) tussen onderwijsinstellingen te laten wisselen.
- CDO's mogen niet gereduceerd worden tot aanbieders van de aanlooffase.
- De aanwezige expertise bij CDO's en organisatoren (van voortrajecten, brugprojecten en intensieve begeleiding alternerend leren (IBAL)) moet maximaal geborgd en ingezet worden.
- Een aanloopstructuuronderdeel moet op elk moment van het schooljaar geprogrammeerd kunnen worden. Het zou kunnen dat een leerling pas halverwege het schooljaar terecht komt in de aanlooffase en dat het aanloopstructuuronderdeel nog niet wordt georganiseerd.
- Het aanbieden van een aanloopstructuuronderdeel moet dan ook ontkoppeld kunnen worden van het aanbieden van het verwante duaal structuuronderdeel in dezelfde onderwijsinstelling. Het is belangrijk dat dit binnen een groter geheel wordt bekeken, bijvoorbeeld op niveau van een scholengemeenschap of schoolbestuur.
- Samenwerking tussen de verschillende aanbieders en organisatoren is cruciaal.

7 Vormgeving van de aanlooffase

Het doel van de aanlooffase is de jongere zo efficiënt mogelijk voorbereiden op de overgang naar het leren op een reële arbeidsplek.

7.1 Opbouw

De Vlor vindt de grote flexibiliteit op het vlak van duur en inhoud van de aanlooffase positief. Dat biedt mogelijkheden om een traject op te maken dat tegemoetkomt aan de noden van de jongere. Dat de jongeren zich kunnen kwalificeren in de aanlooffase vindt de raad eveneens positief. Op die manier kunnen ze tegelijkertijd werken aan hun arbeidsrijpheid en aan een kwalificatie. De prioriteit van de aanlooffase ligt echter duidelijk bij de voorbereiding op de instap in een duaal traject. De kwalificatie is daarom wel na te streven, maar niet de doelstelling an sich. Het is wel positief dat er door de kwalificatiemogelijkheid in te bouwen wordt gestreefd naar een zo beperkt mogelijk impact op de totale duur van het duaal traject.

Omdat er nog geen aanloopstructuuronderdelen ontwikkeld zijn, is het voor de raad nog onduidelijk wat ze concreet zullen inhouden. Volgende aandachtspunten moeten daarbij meegenomen worden: het werken met een aanloopstructuuronderdeel moet maatwerk toelaten; het aanloopstructuuronderdeel mag geen standaardtraject 'light' worden; de focus op vaktechnische competenties moet in de eerste plaats gebruikt worden om jongeren voor te bereiden op de intrede in een duaal traject. De raad suggereert dat er inspiratie geput kan worden uit het principe van de open modules in het volwassenenonderwijs.

De grotere flexibiliteit, het ontbreken van een maximumduur en de mogelijkheid om te kwalificeren in de aanloopfase mag er niet toe leiden dat jongeren (definitief) in de aanloopfase blijven 'hangen'. Er moet een evolutie in de trajecten gestimuleerd worden.

De Vlor pleit er ook voor om de taalondersteuning te integreren in het aanloopstructuuronderdeel. Op die manier kan voorkomen worden dat het traject van anderstaligen verzaagd wordt.

7.2 Financiering

Dat er stapsgewijs wordt geëvolueerd naar een structurele financiering van de aanloopfase is zeer positief. Voor de brugprojecten en IBAL is de Vlor daar altijd vragende partij voor geweest.

Voor scholen is het niet mogelijk om bijkomende middelen te genereren voor de organisatie van een aanloopfase. Organisatoren werken met bijkomende middelen. Deze financieringswijze zou de aanbieders kunnen stimuleren om de aanloopfase niet zelf aan te bieden, maar te delegeren naar de organisatoren. De Vlor trekt de expertise van de organisatoren niet in twijfel, maar wel de manier waarop de financiering verloopt. De raad vraagt om deze discussie ten gronde te voeren op het moment dat de middelen volledig worden omgezet naar structurele financiering.

7.3 Vergoeding van de leerling

Aan de SERV en de onderwijsverstrekkers is gevraagd om de vergoeding van de leerlingen in de aanloopfase mee te nemen in de besprekingen over het statuut, vakantieregeling, prestatieregeling en de vergoedingen van de leerlingen in de duale trajecten. De Vlor geeft hierbij twee overwegingen mee:

- In de aanloopfase staat de kennismaking met de werkvloer centraal, niet de werkervaring. Een minimale tegemoetkoming zou de leerlingen evenwel kunnen motiveren, zoals dat nu het geval is bij de brugprojecten.
- Jongeren in de aanloopfase kunnen zowel naar een OAO als een SOAO doorstromen. In het tweede geval gaan ze er financieel op achteruit als ze vergoed worden in de aanloopfase. Dit zou de motivatie om door te stromen naar een duaal traject niet ten goede komen.

8 Plan van aanpak

De raad pleit ervoor om de brugprojecten zoveel mogelijk als een proeftuin aanloopfase aan te pakken in het schooljaar 2018-2019. Er wordt gevraagd om niet enkel te experimenteren met werkervaring, maar de volledige rijkdom van de aanloopfase uit te proberen. Tot slot is het belangrijk een goede evaluatie te voorzien zodat er lessen kunnen getrokken worden voordat de aanloopfase breed wordt geïmplementeerd.

De clb's vragen een vertegenwoordiging in de werkgroep die de aanloopfase opvolgt. Ze vinden het belangrijk de besprekingen te volgen om te kunnen voorzien in de continuïteit van de leerlingenbegeleiding, zeker gezien de draaischijffunctie die de clb's toegewezen krijgen in het nieuwe decreet leerlingenbegeleiding.

9 De aanloopfase in andere onderwijsniveaus en –vormen

De minister heeft haar intentie uitgesproken om duaal leren ook in andere onderwijsvormen te organiseren: BuSO, volwassenenonderwijs, hoger onderwijs. De raad vindt het belangrijk om bij deze dossiers telkens te reflecteren over hoe er met niet-arbeidsrijpe lerenden die willen instappen in een duaal traject zal omgegaan worden. Kan een aanloopfase in een of andere vorm relevant zijn voor de doelgroep?

Marleen Colpin
secretaris Raad Secundair Onderwijs

Saskia Lieveyns
voorzitter Raad Secundair Onderwijs